

A személyiségtypus vizsgálata	187—189. p.
A kontroll helye	259—261. p.
Verbális kreativitás (rugalmasság, eredetiség)	331—332. p.
Az egyéni motivációs struktúra	127—130. p.
Szorongáscsész (CMAS)	308—309. p.
Teljesítménymotiváció	136—142. p.
Az iskolai tanulási motiváció	144—147. p.

A szociometria kérdőívét Mérci Ferenc: Közösségek rejtett hálózata (Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest, 1988. 114—129. p.), Kósáné Ormai Vera—Porkolábné Balogh Katalin—Ritoók Pálné: Neveléslélektani vizsgálatok (Tankönyvkiadó, Budapest, 1984. 283—286. p.) c. munkák útmutatásai alapján állítottuk össze.

A közösség értékrendje vizsgálati anyag Kósáné Ormai Vera és munkatársai (1984) i. m. 275—277. p.-ről származik.

DR. KOMLÓSI ÁKOS
Pécs

Video-feedback hatása a nevelői magatartás fejlesztésére

A pedagógiai folyóiratokban a hatékony iskolafejlesztés kapcsán egyre többször lehet olvasni azt, hogy az iskolai nevelő-, sőt oktatómunkához is speciális képességek szükségesek a pedagógus részéről. Ezeket vagy összefoglalóan pedagógiai képességeknek nevezik, vagy a hatékony kommunikáció képességének, vagy pedig megneveznek olyanokat, mint a segítség, elfogadás, tolerancia, együttműködés, megértés, tisztelet és megbecsülés, bizalom, hitelesség stb. képessége. Ez persze nem azt jelenti, hogy kirajzolóban van egy új társadalmi, ill. oktatáspolitikai irányvonal, trend, amely zászlajára tűzné a fentebb említett humán képességek elsődlegességét, vagy legalábbis a fontosságát. Ma még sokkal nagyobb problémát jelent az oktatáspolitikában a különböző tudományterületekhez tartozó információmennyiségből a tananyag kiválasztása, ill. elrendezése, mint a gyermeki, ifjú személyiség fejlesztésének mestersége, a társadalom és kultúra jellemzőinek elsajátítási folyamata, azaz az emberi kapcsolatokra épülő tanulói személyiség tartós befolyásolása a nevelőintézmények programjában. Ezért nem kell csodálkozni azon sem, hogy a „pályaalakalmasságot megállapító” felvételik pedagógiai képességeket igazából nem mérnek. A pedagógusképző intézmények (főiskolák, egyetemek) képzési programjában a nevelési-oktatási folyamatirányításra, a hatékony interperszonális kapcsolatrendszer kialakítására és megtartására, működtetésére irányuló képességek kialakítása, ill. fejlesztése csak mint „mellékanyagban” (pszichológia, pedagógia) szereplő, igazán hangsúlyt nem kapó „mellékprogram”. Arról, hogy a képzésben a „könyvből tanuláshoz” viszonyítva a gyakorlat mint a leendő pedagógusok speciális képességeinek aktív elsajátítása, kipróbálása, önmaguk számára történő visszajelzés lehetősége stb. elenyésző, vagy arról, hogy a pedagóguspályára készülő fiatalok pályaválasztási döntés-előkészítésében mennyi és milyen segítséget kapnak, már szót sem érdemes ejteni e körökben.

Annak ellenére, hogy a pedagógiai képességek fejlesztése oktatáspolitikánk marginális kérdése, mégis sok helyi próbálkozás történt már ez ügyben. A sok — inkább főiskolai, mint egyetemi — helyi próbálkozásból mégis kirajzolódik egy közös pedagógiai törekvés. Az idők folyamán már tantervbe került, ill. tanterv által „nem tiltott” formában jelent meg a képzésben egy — különböző megnevezések alatt futó — önismereti-pedagógiai képességfejlesztő-kommunikációs tréning gyakorlata. Ezt a folyamatot segítette a videohálózatok kiépítése is. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a videovisszajelzés nagyon sok előnnyel jár a fejlesztés folyamatában.

Amerikában és más nyugati országokban a videotechnikát kezdetben önkonfrontáció céljából használták, és főleg a pszichoterápiás gyakorlatban terjedt el. Jelenegetek, beszélgetéseket, beszámolókat rögzítettek szalagra, majd ezeket nézték végig még egyszer. Ebben a kezdeti szakaszban a megfigyelési, emlékezési és asszociációs effektusokra nyílt lehetőség, illetve ezek stimulációjára. A video passzív felvételi módszerét az idők folyamán nagyon sokféleképpen gazdagították, s ez már nemcsak a pszichoterápiában, hanem a képzésben és továbbképzésben is teret hódított.

Az alábbiakban arról kívánunk beszámolni, hogy a videotechnika adta lehetőségeket hogyan hasznosítjuk a pedagóguspályára készülő fiatalok pályaválasztási döntés-előkészítésében.

1982 óta foglalkozunk olyan gimnazistákkal, illetve szakközépiskolásokkal, akik továbbtanulási szándékában a pedagóguspálya is számításba jöhet. A Pécsi Pedagógiai Műhelyben e középiskolások kipróbálhatják önmagukat óvodás, alsó és felső tagozatos gyermekekkel, illetve gyermekcsoportokkal, szabadidős program irányításában, vezetésében. 1987 óta a Művelődési Minisztérium jóvoltából lehetőségünk van arra is, hogy videorendszer segítségével hatékonyabb munkát végezhesünk.

A Pedagógiai Műhely tevékenységének hatékonysága abban rejlik, hogy biztosítja a fiatalok számára az aktív cselekvés lehetőségeit. Azaz irányító és irányított, vezető és vezetett, nevelő és nevelt viszonyát modellálja. Biztosítja a fiatalok számára a lehetőséget annak, hogy cselekvéseik, kommunikációik „fogadtatását”, hatékonyságát felmérhessék. Továbbá világossá váljon számukra, hogy a tudati kontrollal működő direkt kommunikáción kívül az egész személyiséget megjelenítő indirekt kommunikációnak is lényeges szerepe van a pedagógiai munkában, és hogy ezen jelenségekhez való tudatos viszonyok elengedhetetlen feltételét képezi hatékony kommunikációjuknak. A visszajelzések egész rendszerét élhetik meg a fiatalok a pedagógiai, illetve az ezekhez kapcsolódó elemző helyzetekben. A visszajelzések hatása az elmúlt években a következő eredményt hozta a pedagóguspályára készülő fiatalok számára:

1. Voltak olyan fiatalok, akiket a gyermekekkel való közvetlen foglalkozás megerősített: elképzeléseikben, és nagyobb önbizalmat adott nekik pedagógiai alkalmasságuk tekintetében;
2. A fiatalok másik csoportjához azok tartoztak, akik kipróbálva a különböző korosztályokkal való foglalkozást, módosították eredeti elképzeléseiket, és másik korosztállyal foglalkozó pedagógusképző intézménybe jelentkeztek. Pl. többen választották a tanítóképzőt a tanárképző helyett, de volt olyan is, aki óvónőképzőbe jelentkezett tanárképző helyett, ahova eredetileg készült volna.
3. A Pedagógiai Műhelybe járó fiatalok kb. 20%-a jött rá a visszajelzések hatására, hogy nincsenek meg bennük azok a képességek, amelyek szükségesek a pedagógiai munkához. Ők rájöttek, hogy nincs türelmük a gyerekekhez, nem találják meg a hangot velük, nem képesek együttműködni, illetve motiválni a tanulókat, vagy ahogy többen mondták: „nem az én idegrendszeremnek találták ki a gyerekekkel való foglalkozást, a tanítást”.

A nevelői magatartás alakításához a közvetlen tapasztalatszerzés mellett leginkább a videotechnika alkalmazása járult hozzá, amely nagyon sok előnnyel járt a pedagóguspályára készülés folyamatában. A legfontosabbaknak a következőket ítéljük:

1. a foglalkozások felvételének visszánézése, a videós visszajelzés az ún. video-feedback *aktivizáló hatása* — ellentétben a tv általános passzivitásra kényszerítésével —, hisz a fiatal mint „kivülálló” nézheti vissza önmagát, kommentálhatja saját cselekvéseit, ill. a pedagógiai helyzeteket. A megbeszélésekkor — amelyben a csoport vezetője és a társak vesznek részt — ugyanarra tud hivatkozni mindenki, szükség esetén visszaporgetéssel ismét elemezhetővé válik a helyzet.
2. Ez utóbbival a következő előny fogalmazható meg: *megismételhetővé* válnak a helyzetek, cselekvések, és így ezek részletesen elemezhetőek is.
3. Talán leglényegesebb előnye a video-feedbacknek az *önkonfrontáció*. Az önkonfrontáció jelentősége az énkép viszonylag merev beállítódásainak változásában, az énképporrekcziók erős motíváló tényezőjének szerepében is rejlik. A fiatalok kívülről tudnak önmagukra figyelni, ill. tekinteni, de saját szemükkel. Ez nagyon sokféle élményt ébreszt bennük, és különböző *belátásokra* bírják őket.
4. A különböző időben történt felvételek egy foglalkozás keretében történő visszánézése a fiatalokban zajlott *változásokat, fejlődési folyamatokat tehetik nyilvánvalóbbá*, és ezzel a további fejlődés, változás motívumaiként lényeges szerepet játszhatnak. Az alábbi területeken válik érzékelhetővé az egymás mellé rendezett, de más-más időben zajló cselekvések visszánézése; tehát érzékelhetővé válik
  - a feszültség okozta cselekvést gátló jelenségek csökkenése a fiatalok teljesítményében;
  - a verbális kommunikáció tisztulása (egyszerűbb mondatszerkesztés, világosabb kifejezések, körülírások helyett pontos fogalmak alkalmazása, célszerűbb kérdésfeltevések stb.);
  - a figyelemmegosztás fejlődése;
  - a gyermeki cselekvésekre történő reagálások adekvátabb megjelenése (agresszió csökkenése, kooperatív magatartás irányába való elmozdulás);
  - a nevelői szándék és a nevelői cselekvések közti inkongruencia csökkenése.

Meg kell említeni, hogy a pedagóguspályára készülő fiatalokkal való foglalkozásnak lényeges eleme az *önismereti foglalkozássor* vagy tréning is. Az önismereti tréning különböző helyzeteiben már a megjelenítéskor átélnek a fiatalok olyan *érzéseket*, amelyekkel korábban nem számoltak tudatosan, ill. nem is élték át azt, de a video-feedback alkalmazásával ezek *intenzitása* még jobban *fokozódik*, tehát magatartásmódosító szerepe így jelentőssé válik.

Egyáltalán nem közömbös az a tény, hogy a video-feedback hatását milyen életkorban éli meg az egyén. A serdülőkor különösen érzékeny periódusa a „reális-én” és a „felettes-én” viszony alakulásának. A kortárscsoporttól kapott visszajelzések, ha kiegészülnek a video-feedback hatásokkal, akkor ezek „énerősítő” szerepet is játszhatnak a személyiség plaszticitásából eredő, gyorsan végrehajtható korrekciók után.